

ALDONA MARIA PIWKO

ISLAMOFOBIA – STRACH PRZED TERRORYZMEM CZY ZAGROŻENIE OBcĄ RELIGIJNOŚCIĄ?

Islamophobia – fear of terrorism or threat of an alien religion?

Zmiany polityczne zachodzące w świecie po zakończeniu II wojny światowej, zaowocowały powstawaniem różnorodnych sojuszy na wielu płaszczyznach, a zwłaszcza: ekonomiczno-gospodarczych oraz polityczno-militarnych. Konsekwencją zawiązywania, często egzotycznych paktów, była zewnętrzna ingerencja w świat muzułmański, obcych kulturowo, a także mentalnie różnorodnych doradców. W ten sposób doprowadzono do konfrontacji chrześcijaństwa z islamem, która z czasem zaczęła utożsamiać islam z całym złem świata.

Tak powstała fobia, nazwana islamofobią. Fobia w języku greckim oznacza lęk i strach. Zazwyczaj dotyczy określonych sytuacji, a także zjawisk lub przedmiotów, które wywołują uporczywy strach, utrudniający tym samym zwyczajowe funkcjonowanie w społeczeństwie. Jednak należy podkreślić, że odczuwanie lęku spowodowanego fobią przez osobę jest zaburzeniem, bowiem czynniki powodujące strach, obiektywnie nie są niebezpieczne. Ponadto osoba odczuwająca obawy ma świadomość irracjonalności swoich lęków, a także wie że obiekt strachu nie stanowi zagrożenia. Oczywiście nie można zaprzeczać tragicznym wydarzeniom, które zwłaszcza w ostatnich kilku latach, miały miejsce w różnych zakątkach świata, a których inspiratorami są radykalni muzułmanie. Ale nie można także generalizować, sprowadzając wszystkich wyznawców islamu do postrzegania w kategoriach muzułmanin-terrorysta. Z badań wynika, że fundamentaliści

muzułmańscy stanowią 5-8% wszystkich mużułmanów świata¹, zaś terroryści to 3-10% liczby fundamentalistów. A zatem liczba mużułmanów, którzy są groźni dla świata, zawiera się w przedziale 0,15-0,8% populacji wyznawców islamu². Blisko 17 mln potencjalnych terrorystów jest zagrożeniem i nikt nie przeczy realnemu niebezpieczeństwu, ale wobec całej populacji wyznawców islamu, to jednak liczba niewielka. Dlatego niezwykle ważnym jest rozsądne rozdzielanie dwóch problemów, które nieustająco są mylone, a przez to fałszowany jest obraz islamu i mużułmanów. Kwestia terroryzmu jest sprawą odrębną, on nie ma religii, co więcej żadna religia nie nawołuje do przemocy i prowadzenia wojen³. Popularne, zwłaszcza w mediach, przywoływanie fragmentów Koranu, które interpretowane są jako wezwanie do zwalczania niemuzułmanów, jest błędne, ze względu na brak właściwego kontekstu oraz odpowiedniej egzegezy tekstu świętego. Co ciekawe w podobny sposób tekst Koranu pojmują terroryści.

Niniejszy artykuł jest próbą analizy zjawiska określanego jako islamofobia, które w ostatnim czasie znacząco przybrało na sile. Niepowodzenie wojen na Bliskim Wschodzie, zwłaszcza w Iraku, a także zryw młodych Arabów określany mianem Arabska Wiosna, doprowadził do upadku wieloletnich reżimów politycznych w regionie, oprócz Syrii, czego konsekwencją było pogrążenie w chaosie administracyjnym wielu państw. Niestabilna sytuacja polityczna na Bliskim Wschodzie doprowadziła do ukonstytuowania się samozwańczego kalifatu, a więc tzw. Państwa Islamskiego, działającego początkowo na terenach Iraku i Syrii, obecnie zaś rozszerzającego zakres swojej obecności na inne państwa regionu, zwłaszcza Libię. Organizacja

¹ Najnowsze światowe dane podają, że społeczność wyznawców islamu na świecie wynosi 1 mld 703 mln. Por. *Status of Global Christianity 2015, in the Context of 1900-2050*, „International Bulletin of Missionary Research” 2015, t. 31, nr 1, s. 29.

² Por. A. Marek, *Podstawowe informacje o islamie*, Warszawa 2007, s. 30; więcej także w: J. L. Esposito, *Unholy war. Terror in the name of Islam*, Oxford-New York 2002.

³ Kwestia postrzegania pokoju i wojny w islamie została przeanalizowana w artykule: A. Piwko, *Islam religia pokoju. Terrorystyczne metody obrony wiary*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2016, nr 1(30), s. 252-272.

o charakterze terrorystycznym uważana jest za jedną z najniebezpieczniejszych i nieprzewidywalnych grup bojników, walczących w imię islamu. Polityka prowadzona przez tzw. Państwo Islamskie istotnie przyczyniła się do zwiększonego eksodusu mieszkańców Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej do Europy, której kulminacja przypadła na lato 2015 roku. Tylko w 2015 roku granicę zewnętrzną Unii Europejskiej nielegalnie przekroczyło blisko 1 mln 237 tys. osób⁴. Zwiększony napływ ludności, reprezentującej odmienną kulturę, zwyczaje oraz religię, stał się przyczyną obaw Europejczyków o zachowanie własnej tożsamości kulturowej, a w konsekwencji na nowo powróciła kwestia islamofobii.

Aktualność podejmowanego tematu, a także nieustająca dynamika wydarzeń w Europie sprawia, że fundament literatury stanowią informacje pochodzące z internetu, ze szczególnym uwzględnieniem doniesień agencji informacyjnych. Mimo rosnącego zainteresowania islamem i mnogością publikacji w tym zakresie, ciągle jeszcze brakuje całościowej oraz dogłębnej analizy islamofobii. Zapewne brak ten jest spowodowany niejednoznacznością pojęcia, które badacze interpretują na różne sposoby.

Artykuł składa się z czterech części. W pierwszej wyjaśniona zostanie terminologia oraz różnorodność pojęcia islamofobia. Druga część jest syntezą historycznego kształtowania się zjawiska związanego ze strachem, a także obawami przed islamem. Następnie przeanalizowane zostaną wydarzenia ostatnich kilkunastu miesięcy, które istotnie przyczyniły się do nasilenia zjawiska islamofobii w Europie. Ostatnia, czwarta część artykułu podejmuje zagadnienie związane z religiofobią, a więc obawami nowoczesnego, europejskiego społeczeństwa w zderzeniu z ludnością bezwarunkowo wierzącą Bogu.

1. Terminologia

Fobia w języku greckim oznacza lęk i strach. Zazwyczaj dotyczy określonych sytuacji, a także zjawisk lub przedmiotów, które wywołują

⁴ W tej liczbie przeważającą większość stanowią imigranci z Bliskiego Wschodu. Por. Kryzys i co dalej?, „Biuletyn Migracyjny” 2015, nr 53, s. 4.

uporczywy strach, utrudniający tym samym zwyczajowe funkcjonowanie w społeczeństwie. Jednak należy podkreślić, że odczuwanie lęku spowodowanego fobią przez osobę jest zaburzeniem, bowiem czynniki powodujące strach, obiektywnie nie są niebezpieczne. Ponadto osoba odczuwająca obawy ma świadomość irracjonalności swoich lęków, a także wie, że obiekt strachu nie stanowi zagrożenia.

Termin islamofobia zastosowany został na początku XX wieku przez francuskiego malarza, a zarazem nawróconego muzułmanina Étienne Dinet⁵ i jego współpracownika Algierczyka Slimana Ben Ibrahima⁶ w opublikowanym przez nich dziele *Życie Mahometa – Proroka Allaha*⁷. Autorzy używali tego sformułowania także w późniejszych swoich pracach. Islamofobia była przez nich rozumiana jako podkreślenie niechęci społeczeństwa Europy wobec islamu. Étienne Dinet i Sliman Ben Ibrahim uważali również, że błędne ukazywanie islamu, było celowym działaniem orientalistów, polityków oraz misjonarzy⁸. A zatem termin ten nie powstał tylko dla określenia strachu przed islamem, ale aby wskazać na głęboko zakorzenione obawy w świadomości społeczeństw łacińskich wobec islamu, nie tylko jako religii, ale całego systemu wartości jaki sobą reprezentuje. Do takiego postrzegania przyczyniła się także upowszechniana wyjątkowo negatywna ocena islamu i jego wyznawców. Zazwyczaj muzułmanie są przedstawiani jako fanatycy religijni, stosujący przemoc skierowaną przeciwko niemuzułmanom, jak również ludzi odrzucających wartości jakimi są tolerancja, równość oraz demokracja. W podobnym tonie, co Étienne Dinet i Sliman Ben Ibrahim na temat islamofobii, wypowiadali się obserwatorzy wydarzeń na Bliskim Wschodzie z początku XXI wieku, a zwłaszcza po zamachach terrorystycznych z 11 września 2001 roku. Utrwaliło się potępienie całości świata islamu

⁵ Étienne Dinet (1861-1929) – francuski malarz orientalista. Po nawróceniu na islam, przyjął imię Nasreddine.

⁶ Sliman Ben Ibrahim (1870-1953) – Algierczyk, przyjaciel Dineta.

⁷ É. Dinet, S. Ibrahim, *The life of Mohammad the prophet of Allah*, Paryż 1918, ss. 376.

⁸ Por. É. Dinet, S. Ibrahim, *L'Orient vu de l'Occident: Essai Critique*, Paryż 1925, s. 176-183.

jako ekstremizmu, tym samym niedostrzegano umiarkowanej większości muzułmanów. Ponadto uznano islam za problem świata łańciskiego, który należy w *jakiś* sposób rozwiązać⁹.

Do dyskusji naukowej pojęcie islamofobia zostało wprowadzone w 1997 roku przez brytyjską organizację pozarządową, zajmującą się ochroną praw mniejszości Runnymede Trust¹⁰. Opublikowany raport zawierał informacje dotyczące dyskryminacji społeczności muzułmańskiej w Wielkiej Brytanii. Od tego momentu określenie to stosowane jest przez uczonych w różnorodny sposób, często charakterystyczny dla danej dziedziny. Zatem islamofobia jest definiowana jako lęk oraz wrogość wobec islamu jako systemu religijnego, a także jako niechęć do osób pochodzenia arabskiego. Wreszcie islamofobia może przybierać wielowymiarowe uprzedzenia, łączące w jedno zarówno niechęć do Arabów, islamu i fundamentalizmu religijnego¹¹. Islamofobia jest utożsamiana z rasizmem i dyskryminacją. Dlatego wrogość wobec muzułmanów, a zwłaszcza imigrantów postrzegana jest jako przejaw ksenofobii, która bywa oceniana w kategoriach naruszenia praw człowieka oraz zagrożenia dla spójności społecznej. Zapewne z tego powodu w islamofobia określana jest jako nowa forma rasizmu¹².

Islamofobia jest pojęciem niezwykle szerokim, zawierającym w sobie różnorodne postawy i zachowania niechętne, nieprzychylnie oraz wrogie wobec islamu jako całego systemu religijno-społecznego oraz osób związanych z religią. Zatem fobia ta jest rodzajem społecznych obaw oraz formą strachu, będącą często fundamentem zachowań dyskryminacyjnych wobec osób wyznających islam. Powodem takiego postrzegania muzułmanów jest często fałszywe przekonanie o agresywności i wrogości islamu jako religii, prawa oraz kultury do

⁹ Por. *Islamofobia pod lupą. Metodologia*, <http://islamofobia.info.pl/metodologia/> (dostęp 10.08.2016).

¹⁰ Por. The Runnymede Trust, *Islamophobia: a challenge for us all*, 1997, s. 5.

¹¹ Por. M. Chustecka, *Islamofobia*, <http://rownosc.info/dictionary/islamofobia/> (dostęp 8.08.2016).

¹² Por. *Islamophobia and its consequences on Young People. European Youth Centre Budapest 1-6 June 2004*. Seminar report Ingrid Ramberg, 2004, s. 84.

niemużulmańskich społeczeństw. Islamofobia jako zjawisko socjologiczne odrzuca islam wraz z jego wyznawcami, zwłaszcza w środowiskach, gdzie muzułmanie pozostają w mniejszości¹³.

Dyskryminacja muzułmanów przybiera rozmaite formy, jednak najczęściej jest rozumiana jako przemoc wobec określonej grupy osób, o charakterystycznym wyglądzie zewnętrznym, wskazującym na przynależność do ummy. Islamofobia przejawia się przede wszystkim w formie bezpośrednich ataków fizycznych, obraźliwych okrzyków, a także niszczenia mienia należącego do wyznawców islamu, a zwłaszcza miejsc związanych ze sprawowaniem modlitwy oraz spotkań muzułmanów. Ataki takie mają miejsce w całym świecie łańskim, a w ostatnich latach także w Polsce dochodziło do aktów wandalizmu. Podpalone zostały drzwi meczetu w Gdańsku, w wyniku pożaru uszkodzona została także elewacja budynku i elementy wyposażenia. Zniszczona została również elewacja zabytkowego meczetu w Kruszynie, posiadającego status Pomnika Historii Polski, na której narysowane zostały wyobrażenia świń, a także krzyże i znak Polski Walczącej. Ponadto zdewastowano również nagrobki na mizarze¹⁴. Inną formą dyskryminacji ze względu na przynależność do ummy są ograniczenia w dostępie do rynku pracy, usług medycznych, a także edukacji. Niewątpliwie do niewłaściwego postrzegania muzułmanów przyczyniają się stereotypy utrwalane w mediach, a w ostatnim czasie także sytuacja związana ze zwiększoną migracją cudzoziemców z Bliskiego Wschodu do Europy.

Edward Said¹⁵ uważał, że źródła niechęci wobec islamu i muzułmanów znajdują się w średniowieczu. Wówczas Wschód był postrze-

¹³ Por. M. Symonowicz, *Islamofobia, w: Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, red. M. Branka, D. Cieślakowska, Kraków 2010, s. 156.

¹⁴ Por. P. Szewczyk, *Polscy Tatarzy: walczyliśmy u boku Sobieskiego. Dziś w Polsce niszczą nam meczety*, <http://www.newsweek.pl/polska/meczety-kruszyniany-tatarzy-w-polsce-dewastacja-newsweek-pl-artykuly,342630,1.html> (dostęp 8.08.2016).

¹⁵ Edward Said (1935-2003) – amerykański teoretyk literatury i krytyk kultury, z pochodzenia Palestyńczyk. Rzecznik Palestyńczyków w Stanach Zjednoczonych, członek OWP, krytykował Jasira Arafata za porozumienia w Oslo. Autor publikacji *Orientalizm*.

gany jako zacofany oraz barbarzyński, a zarazem przeciwstawny oświeconemu i postępowemu Zachodowi. Natomiast intensywny rozwój niechęci wobec islamu w świecie łańskim, obserwowany jest od lat 60. XX wieku. Strach i lęk potęgowany był przez konflikt palestyńsko-izraelski oraz zamachy terrorystyczne, szczególnie podczas igrzysk olimpijskich w Monachium. Nie bez znaczenia także pozostały wydarzenia na irańskiej scenie politycznej, a więc całkowite podporządkowanie państwa prawom religijnym. Wreszcie apogeum strachu wobec islamu, przyniosły wojny w Zatoce Perskiej, a także wydarzenia na Bałkanach. Tym samym wizerunek muzułmanów i ich religii stał się jednowymiarowy, nacechowany fundamentalizmem religijnym, do którego dołączył terroryzm islamski, po zamachach na World Trade Center 11 września 2001 roku¹⁶.

Szeroki zakres pojęcia islamofobia, a także jego nieprecyzyjność wprowadza błędne rozumowanie, które jest szczególnie krzywdzące dla znacznej części społeczeństwa wyznającego odmienne od chrześcijańskich, wartości religijne. Dlatego też organizacje zajmujące się dyskryminacją, dążą do doprecyzowania terminologii i rozróżnienia pojęć. Czym innym jest krytyka islamu jako religii i powiązanych z nią radykalnych postaw niektórych zwolenników, a czym innym jest dyskryminacja muzułmanów i ogólna obawa przed islamem¹⁷.

2. Historyczna perspektywa islamofobii

Wzajemna niechęć między chrześcijańską Europą a muzułmańskimi przybyszami z Bliskiego Wschodu posiada historię tak długą, jak trwa islam. Powstały one na fundamentach nieznamośności, obustronnych uprzedzeniach, a także fałszywych stereotypach. Popularyzowanie i utrzymanie wykrzywionego obrazu „obcego” było możliwe dzięki pracy ludzi Kościoła, pisarzy, a także podróżników.

¹⁶ Por. P. Szarota, *Brytyjska droga do wielokulturowości*, w: *Tolerancja i wielokulturowość – wyzwania XXI wieku*, red. A. Borowiak, P. Szarota, Warszawa 2005, s. 90.

¹⁷ Por. M. Chustecka, *Islamofobia* [online], , art. cyt.

Islam wraz ze swoim prorokiem Mahometem¹⁸ w środowiskach chrześcijańskich przez wieki był postrzegany negatywnie, chociaż poświęcano tym temato wiele miejsca w badaniach naukowych. Historia pochodzenia muzułmańskiego na Zachód, a więc podbój świata antycznego, krajów północnej Afryki oraz okupacja południowej Hiszpanii, jak również dotarcie wojsk tureckich pod Wiedeń, spowodowały postrzeganie islamu jako wroga chrześcijaństwa oraz całej Europy. Dołączył do tego groźny wizerunek Mahometa proroka islamu, który utrwaliły dzieła uznanych twórców europejskich. Nacechowane negatywnymi emocjami wypowiedzi, wypaczyły biografię Mahometa, doprowadzając do podziałów i wzajemnych animozji, obecnych do dziś.

Pierwszym pisarzem, który podjął się omówienia nowej religii, był św. Jan Damasceński¹⁹. W dziele *De haeresibus liber* napisał dwa dialogi między chrześcijanami i Saracenami. W genialnym dialogu autor dowodzi dlaczego chrześcijaństwo jest odpowiednie oraz właściwe dla człowieka, zaś islam niesie ze sobą fałszywe nauczanie. Ponadto św. Jan postrzegał Mahometa jako heretyka i fałszywego proroka, który zwiódł otaczających go ludzi, nazywając islam chrześcijańską herezją, ponieważ odnalazł w nim cechy podobne do tez głoszonych przez nestorian²⁰. Również motywy wielożeństwa proroka oraz sposoby prowadzenia przez niego wojen były opisywane w sposób stronniczy. W wyniku czego, na wiele wieków utrwalił się w świa-

¹⁸ Analiza osoby Mahometa w ujęciu chrześcijańskim dokonana została przez Davida A. Kerra (1945-2008), profesora zajmującego się chrześcijaństwem i ekumenizmem, a zwłaszcza stosunkami chrześcijańsko-muzułmańskimi. Por. D. Kerr, *The prophet Muhammad in christian theological perspective*, "Encounter" 1984, nr 106, s. 1-14.

¹⁹ Św. Jan Damasceński (675-749 r.) – poeta, teolog, Ojciec Kościoła. Pochodził z chrześcijańskiej rodziny arabskiej. Pracował na dworze kalifa umajjadzkiego Abd al-Malika. Po zwolnieniu chrześcijan z odpowiedzialnych funkcji przez kolejnego władcę muzułmańskiego, wstąpił do klasztoru i został prezbiterem. Por. J. Czuj, *Wstęp*, w: Św. Jan Damasceński, *Wykład wiary prawdziwej*, Warszawa 1969, s. 5-6.

²⁰ Wśród innych nestorianie nie zgadzali się z poglądem, że Maryja jest Matką Boga. Zatem teoria zbieżna z ujęciem muzułmańskim.

domości Europejczyków negatywny wizerunek Mahometa, ogarniętego żądzami cielesnymi i pragnieniem nieograniczonej władzy²¹. Oczywiście można przypuszczać, że ta pozbawiona obiektywizmu krytyka, wypływała z osobistych doświadczeń Jana Damascyńskiego w kontaktach z muzułmanami.

W wiekach średnich powstawało wiele utworów literackich, które miały na celu ośmieszanie oraz poniżanie Mahometa oraz całego islamu. Wśród owych pamfletów znalazły się traktaty *Epistola Saraceni*, *Speculum historiale* oraz *Quadruplex reprobatio*, w których autorzy przedstawiali Mahometa tylko jednostronnie jako maga, człowieka ciemnego i niewykształconego²², a zarazem będącego dzikim i mściwym²³. Ukazywanie proroka islamu przez ówczesnych pisarzy w negatywny sposób spowodowało utrwalenie przekonania wśród ludności europejskiej, że przedstawiciele nowej religii monoteistycznej są uosobieniem zła, a często nawet szatana. Teoria ta nabierała jeszcze większego znaczenia i mocy zakorzenienia się w świadomości ludzi, zwłaszcza w wiekach średnich, kiedy to obowiązywał szczególnie kult wszystkiego, co boskie, święte i chrześcijańskie.

Słynny średniowieczny utwór literacki *Pieśń o Rolandzie*²⁴ zawiera błędy dotyczące podstawowych informacji na temat islamu. Autor nazywa saracenów poganami²⁵, co nie jest prawdą: „Władza tam król Marsyl nie miłujący Boga – Mahometowi służy, do Apollina się

²¹ Por. H. Gorgun, *The orientalist view of prophet Muhammad*, <http://www.lastprophet.info/en/orientalists-on-prophet-muhammad/the-orientalist-view-of-prophet-muhammad.html> (dostęp 27.04.2010).

²² Prawdą jest, że Mahomet był analfabetą.

²³ Por. G. Khan, *Mahomet – Prorok*, Warszawa 2002, s. 124.

²⁴ *Pieśń o Rolandzie*, red. J. Bedier, Łódź 2010, ss. 87. Utwór jest najstarszym francuskim eposem rycerskim, z gatunku pieśni o czynach bohaterskich. Na język polski został przetłumaczony przez Tadeusza Boya-Żeleńskiego w 1932 roku, na podstawie redakcji Josepha Bédiera z 1924 roku.

²⁵ Pomijając inne nieścisłości między prawdą historyczną a fikcją literacką, wykazane przez literaturoznawców, „Pieśń o Rolandzie” osadzona została w roku 778, a zatem w czasie kiedy w Hiszpanii rządili już arabscy muzułmanie, wyznający wiarę w Jedynego Boga Allaha.

modli...²⁶, a także: „Bądź pozdrowion w imię Mahometa i Apollina, których święte prawa zachowujemy!”²⁷. Takie ukazanie muzułmanów sugerowało czytelnikom, że wyznawcy islamu są politeistami. „Wystawiono na najwyższej wieży Mahometa i każdy poganin modli się doń i uwielbia go.”²⁸ Przytoczone fragmenty pieśni wskazują na nieznaną doktrynę islamu przez ludzi średniowiecza. Świadczyć to może również o pragnieniu całkowitego ośmieszenia muzułmanów, a jednocześnie prowadzi do podkreślenia wartości płynących z chrześcijaństwa. Również w wielu innych powstałych w okresie średniowiecza dziełach dominował wizerunek Mahometa jako złooczyńcy i uosobienia wszelkiego zła²⁹.

Wybitny włoski poeta Dante Alighieri³⁰ również przyczynił się do negatywnego postrzegania Mahometa wśród chrześcijan. W swoim dziele *Boska komedia*³¹ Dante umiejscowił największego proroka islamu wraz z jego kuzynem Alim w piekle, a dokładnie w dziewiątym jarze ósmego kręgu najgłębszej otchłani gehenny, wśród schizmatyków i fałszerzy. Poeta nazwał wysłannika Allaha podżegaczem do zamieszek społecznych oraz religijnych. Dante uważał bowiem, że Mahomet ogłaszając nową religię spowodował rozłam ludzkości, którego konsekwencje są ogromne: „Oto ci widne Mahometa szczyty; przede mną, spojrzysz, płacząc idzie Ali, od brody przez twarz po ciemię rozcięty. Wszyscy, co ze mną w ten loch się dostali, to siewcy schizmy i zgorzenie świata; tak połupani, że waśni wzniecali.”³² Przebywanie w piekle i związane z tym doznawanie tortur, miało być karą za wywoływanie sporów, niezgody, a także podziałów między społecznościami.

²⁶ *Pieśń o Rolandzie*, dz. cyt., s. 5.

²⁷ Tamże, s. 14.

²⁸ Tamże, s. 24.

²⁹ Por. B. Latini, *Il libro del tesoro*, 1268; J. da Voragine, *Złota legenda*, 1280; R. Lullo, *Libre del gentil e los tres savis*, 1267.

³⁰ Dante Alighieri (1265–1321) – włoski poeta, filozof i polityk.

³¹ Dante Alighieri, *Boska komedia*, Warszawa 2007, ss. 479.

³² *Pieśń XXVIII*, w: D. Alighieri, *Boska...*, dz. cyt., s. 111.

Do XVIII wieku osoba Mahometa była demonizowana, co sprawiło strach oraz zamknięcie się chrześcijan na próby poznania religii i kultury islamu. Dopiero okres oświecenia w literaturze europejskiej przyniósł nieznaczne zmiany w postrzeganiu innego wyznania. Aczkolwiek początki owej sceptycznej akceptacji islamu nie były proste. Przede wszystkim w przełamywaniu negatywnych odczuć nie pomagali ówcześni intelektualiści.

François-Marie Arouet³³, znany jako Wolter w młodości uczył się w kolegium jezuickim, w dorosłym życiu stał się zwolennikiem liberalizmu i zagorzałym przeciwnikiem wszelkiego fanatyzmu³⁴. Wolter w 1736 roku napisał tragedię zatytułowaną *Fanatyzm, czyli Mahomet*³⁵, w której porównuje proroka do małego człowieka, przepełnionego ambicjami, realizowanymi na kłamstwie.

Sztuka została skierowana przeciwko islamowi. Autor ukazał w niej, że ze względu na cechy charakteru Mahometa, takie jak: porywczność, żądza zemsty oraz władzy, w życie muzułmanów wdał się okrutny fanatyzm i fundamentalizm religijny. Fanatyzm wywodzący się od łacińskiego słowa zagorzały, szalony charakteryzuje postawy oraz zjawiska społeczne polegające na bezkrytycznym przekonaniu oraz wierze w skuteczność jakichś poglądów, w tym konkretnym przypadku systemu religijnego. Konsekwencją fanatyzmu jest brak tolerancji wobec przedstawicieli innych poglądów. Wolter określający siebie jako rzecznika tolerancji, widział w islamie źródło zła.

Sztuka *Fanatyzm, czyli Mahomet* w założeniu Woltera była studium fanatyzmu religijnego oraz próbą ukazania sposobów manipulacji wybranymi epizodami z biografii Mahometa. Autor uwypuklił najokrutniejsze postęпки proroka islamu, a szczególnie te, w których zalecał zabójstwa swoich przeciwników. Sam Wolter opisał swoją

³³ François-Marie Arouet, znany jako Wolter (1694-1778) – francuski pisarz, filozof, dramaturg.

³⁴ Por. J. Prokop, *Od klasycyzmu do postmodernizmu*, w: *Historia literatury francuskiej*, red. K. Dybel, B. Marczuk, Warszawa 2005, s. 267.

³⁵ Wolter, *Fanatyzm, czyli Mahomet*, Warszawa 1928. Pierwsze próby przetłumaczenia tragedii na język polski podjął Juliusz Słowacki.

sztukę, jako dzieło będące opozycyjnym wobec założyciela fałszywej oraz barbarzyńskiej sekty, a także będące satyrą na okrucieństwo i błędy fałszywego proroka³⁶.

Dopiero schyłek wieku XVIII przyniósł zmianę w postrzeganiu Mahometa, ale nie zmienił znacząco myślenia ludzi o islamie. Francuz Alphonse de Lamartine³⁷ w swoim dziele *Historia Turcji*³⁸ ukazuje Mahometa jako wielkiego człowieka i genialnego polityka. Wychwala jego zasługi na polu religijnym, które zaowocowały zjednoczeniem wielu plemion nie tylko Półwyspu Arabskiego, zarazem przeciwstawiając wybitne jednostki życia politycznego. Wielcy wodzowie europejscy owszem zdołali stworzyć potężne armie militarne, systemy prawne oraz imperia, ale tak rozwinięte siły materialne często ulegały zniszczeniu³⁹. Należy przyznać rację Alphonse'owi de Lamartine w zakresie zasług Mahometa, których dokonał na polu religijno-duchowym. Od czasów Jezusa Chrystusa nikt nie porwał aż tak wielu rzesz ludzi, gotowych walczyć w obronie wiary, jak zrobił to właśnie Mahomet.

Dopiero wiek XIX przyniósł znaczącą zmianę poglądów Europejczyków wobec Mahometa. Przyczynił się do tego niewątpliwie Victor Hugo⁴⁰ i jego poemat *Legenda wieków*⁴¹. Trzydziestoletnie dzieło opisujące historię ludzkości wraz z postępem cywilizacyjnym i przemianami społecznymi. W zamyśle autora *Legenda wieków* miała ukazywać drogę człowieka ku postępowi oraz towarzyszącej tej drodze nieustannej walce między Bogiem i Szatanem, dobrem i złem. Victor Hugo uważał bowiem, że wojny oraz rewolucje mogą zmieniać świat na lepsze, mimo ogromu tragedii jakie ze sobą niosą. Zapewne na tej podstawie umieścił w pierwszej części swojego dzieła, obok wydarzeń

³⁶ Z listu Woltera do papieża Benedykta XIV.

³⁷ Alphonse de Lamartine (1790-1869) – polityk, pacyfista i poeta. Uważany za twórcę francuskiego romantyzmu.

³⁸ A. de Lamartine, *Historie de Turquie*, Paryż 1854.

³⁹ Por. A. de Lamartine, *Historie...*, dz. cyt., s. 276.

⁴⁰ Victor Hugo (1802-1885) – francuski pisarz, poeta, dramaturg i polityk. Najważniejszy przedstawiciel francuskiego romantyzmu.

⁴¹ Por. G. Khan, *Mahomet – Prorok*, Warszawa 2002, s. 123-127.

biblijnych, historię islamu wraz z osobą Mahometa. Od tego momentu Europa zaczęła postrzegać proroka jako wybitną postać historyczną, dobrego administratora państwowego oraz militarnego.

Reasumując, islam i wizerunek Mahometa obecny w chrześcijańskiej Europie posiadał dwie skrajnie różne koncepcje. Pierwsza negatywna, dominowała w dobie średniowiecza, a także później w twórczości niektórych pisarzy, jak chociażby u Woltera. Natomiast druga, nazbyt przesadnie pozytywna, którą propagowali przedstawiciele romantyzmu, wskazująca na Mahometa jako wielkiego przywódcę. Każda z koncepcji jest nieobiektywna. Pomijanie pewnych dokonań, bez różnicy dobrych lub złych, zawsze jest błędem wypaczającym obraz danego zagadnienia.

3. Aktualne aspekty islamofobii

Masowy napływ imigrantów do Europy, zainicjowany w końcu 2014 roku, a także nasilenie działalności zwolenników tzw. Państwa Islamskiego w Europie i związane z tym negatywne wydarzenia, zwłaszcza w 2016 roku, spotęgowały islamofobię wśród mieszkańców Starego Kontynentu.

Polska posiada wielowiekową historię współpracy ze światem muzułmańskiego Bliskiego Wschodu na wielu płaszczyznach gospodarczych, kulturalnych i naukowych. Jednak w sposób szczególny obecna jest w świadomości obywateli Rzeczypospolitej koncepcja Polski jako przedmurza chrześcijaństwa, której początki sięgają XV wieku. Wówczas powszechnym było przekonanie, że Polska broniąc swych granic przed Turkami i Tatarami, działa na rzecz całego świata chrześcijańskiego, którego doskonałym wyrazem była Wiktoria Wiedeńska w 1683 roku⁴². W tym kontekście, w Polsce w sposób szczególny obecne jest przekonanie o konieczności obrony chrześcijaństwa przed obcymi wpływami. Tym bardziej, że zachodnia Europa porzucając swoją wierność Kościołowi, umożliwiła ekspansję islamu. Negatywne

⁴² Por. A. Wojciechowska, *Antemurale christianitatis – Przedmurze chrześcijaństwa*, http://www.wilanow-palac.pl/antemurale_christianitatis_przedmurze_chrzescijanstwa.html (dostęp 11.08.2016).

nastawienie do islamu, podsycane jest przez polityków oraz media. W 2011 roku poseł Jarosław Gowin mówił: „Skończymy jak Rzym, przyjdą barbarzyńcy, przyjdą muzułmanie, Europa stanie się islamska”⁴³. Niechęć wobec muzułmanów, przybiera nieoczekiwany przebieg, jak chociażby sytuacja, która miała miejsce w 2013 roku w pociągu relacji Kraków – Warszawa. Kobieta powiadomiła policję o terroryście znajdującym się w składzie, podróż przerwano i podjęto stosowne działania. Podróżnym zagrażającym bezpieczeństwu okazał się być obywatel Maroka, modlący się w przedziale⁴⁴.

Nie bez znaczenia pozostają także media i przekazywane za ich pośrednictwem informacje, które utrwalają w odbiorcach negatywny wizerunek muzułmanina, a więc fundamentalisty oraz terrorysty stwarzającego zagrożenie społeczne. Należy zwrócić uwagę, że medialny wizerunek muzułmanów uległ istotnej zmianie w roku 1989. W czasach PRL świat arabski, jako region zaprzyjaźniony, był prezentowany w mediach pozytywnie. Wraz ze zmianą ustroju, a co się tym wiąże zmianą sojuszników, dokonana została reforma narracji. Udział polskich żołnierzy w misjach wojennych na Bliskim Wschodzie przyniósł ofiary, co tylko utrwaliło przekonanie opinii społecznej o naturalnej skłonności muzułmanów do przemocy oraz agresji⁴⁵. Oczywiście nie bez znaczenia były przełomowe wydarzenia ostatnich lat, szczególnie zamachy w miastach europejskich: w Madrycie 11 marca 2004 roku, w Londynie 7 lipca 2005 roku, w Paryżu 13 listopada 2015 roku, w Brukseli 22 marca 2016, w Nicei 14 lipca 2016 roku, w Ansbach 24 lipca 2016 roku. Ponadto kilka zamachów w Turcji w latach 2015-2016.

⁴³ „Skończymy jak Rzym, przyjdą barbarzyńcy, przyjdą muzułmanie” <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/skonczymy-jak-rzym-przyjda-barbarzyncy-przyjda-muzulmanie/d05yt> (dostęp 11.08.2016).

⁴⁴ Por. *Zatrzymano pociąg, bo pasażerkę przestraszył modlący się muzułmanin*, <http://wiadomosci.onet.pl/warszawa/zatrzymano-pociag-bo-pasazerke-przestraszyl-modlacy-sie-muzulmanin/0nv5r> (dostęp 10.08.2016).

⁴⁵ Por. K. Pędziwiatr, K. Pędziwiatr, *Islamofobia jako nowy wymiar lęków i obaw Polaków*, w: *Narody i stereotypy 25 lat później. Nowe granice, nowe horyzonty*, red. R. Kusek, J. Purchla, J. Sanetra-Szeliga, Kraków 2015, s. 141.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na dramatyczne wydarzenia, które miały miejsce w Niemczech oraz Francji i które oczywiście stają się fundamentem strachu. Islamofobia przybrała na sile po wydarzeniach z nocy noworocznej 2016 roku w Kolonii. Wówczas grupy kilkudziesięciu mężczyzn zaatakowały kobiety wracające po miejskiej zabawie sylwestrowej do domów. Z relacji poszkodowanych kobiet można się dowiedzieć, że były one szarpane za ubrania, molestowane oraz obrzucane obelgami. Doszło także do bójek. Natomiast z danych policyjnych wynika, że doszło także do wykroczeń na tle seksualnym oraz jednego gwałtu. Także niemiecka policja twierdziła, że przestępstw tych dokonała liczna grupa mężczyzn o wyglądzie wskazującym na pochodzenie z krajów Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej⁴⁶. Do podobnych wydarzeń doszło także w Hamburgu oraz Stuttgarcie. Odpowiedzią społeczeństwa niemieckiego na agresywne ataki dokonywane przez imigrantów na młode kobiety były marsze sprzeciwu, organizowane przez PEGIDĘ⁴⁷, w których udział wzięli członkowie i zwolennicy ruchu antyislamskiego i ksenofobicznego.

W lipcu 2016 roku miała miejsce seria ataków, których sprawcami byli mężczyźni pochodzący z Bliskiego Wschodu. 17-letni bojownik tzw. Państwa Islamskiego, z pochodzenia Afgańczyk, sterroryzował, a następnie ranił nożem i siekierą pasażerów pociągu regionalnego w okolicach miasta Würzburg w Bawarii. Napastnik krzyczał „Allahu Akbar!”⁴⁸. Kilka dni później w okolicach Stuttgartu syryjski uchodźca

⁴⁶ Por. *Niemcy. Atak na kobiety*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/niemieckie-media-ataki-imigrantow-na-kobiety-w-kolonii-i-hamburgu,608198.html> (dostęp 13.08.2016).

⁴⁷ PEGIDA (niem. Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes, pol. Patriotyczni Europejczycy przeciw Islamizacji Zachodu) – niemieckie stowarzyszenie utworzone w 2014 roku przez Lutza Bachmanna, którego celem jest walka z islamizacją Niemiec, a także pozostałych państw Europy. Jej siedzibą jest Drezno. Organizacja od października 2014 roku przeprowadza demonstracje przeciwko polityce azylowej i imigracyjnej Niemiec, a także Unii Europejskiej. Więcej na stronie PEGIDY <https://www.facebook.com/pegidaevofficial>.

⁴⁸ Por. S. Arlak, *Niemcy: Zamach w Bawarii. ISIS wzięło odpowiedzialność za atak w pociągu pod Würzburgiem*, <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/>

zabił maczetą ciężarną kobietę, która była Polką. Motywem morderstwa było nieodwzajemnione uczucie⁴⁹. Także w mieście Ansbach został przeprowadzony zamach terrorystyczny przez Syryjczyka. Niemiecka policja ustaliła, że przed detonacją ładunku wybuchowego, zamachowiec kontaktował się z kimś za pośrednictwem czatu, ale nie potwierdzono informacji jakoby była to osoba związana z tzw. Państwem Islamskim. W wyniku wybuchu zginął zamachowiec Mohammad Daleel, który miał być deportowany do Bułgarii, a kilkanaście osób zostało rannych⁵⁰.

Do tych wydarzeń społeczeństwo niemieckie było pozytywnie nastawione do imigrantów. We wrześniu 2015 roku świat obiegły zdjęcia Niemców serdecznie witających pociągi z uchodźcami docierające do dworca w Monachium. Bawarczycy przygotowali Syryjczykom i innym przybyszom powitalne podarunki, wśród których były ubrania, jedzenie oraz słodycze, a także zabawki dla dzieci. Na transparentach widniały hasła „Uchodźcy, witamy was” napisane w różnych językach. Burmistrz Monachium, Dieter Reiter mówił wówczas: „W Monachium uchodźcom się pomaga, a nie na nich narzeka”⁵¹.

Jednakże opisane powyżej wydarzenia spowodowały zmianę postawy Niemców wobec nazbyt liberalnej polityki imigracyjnej prowadzonej przez władze państwowe, a także stały się osią oraz głównym argumentem europejskiej islamofobii. Utwierdziły one również polskie władze, jak również znaczną część społeczeństwa Rzeczypospolitej, o zasadności sprzeciwu wobec przyjmowania uchodźców.

niemcy-zamach-w-bawarii-isis-wzielo-odpowiedzialnosc-za-atak-w-pociagu-pod-wurzburgiem-zdjecia,10421536/ (dostęp 13.08.2016).

⁴⁹ Por. *Syryjski uchodźca zabił maczetą ciężarną Polkę w Niemczech*, <https://www.wprost.pl/swiat/10016411/Syryjczyk-zabil-kobietę-maczeta-inne-osoby-ranil-Kolejny-tragiczny-atak-w-Niemczech.html> (dostęp 13.08.2016).

⁵⁰ Por. *Zamachowiec z Ansbach był na czacie online tuż przed eksplozją*, <https://www.wprost.pl/swiat/10016787/Zamachowiec-z-Ansbach-był-na-czacie-online-tuż-przed-eksplozją.html> (dostęp 14.08.2016).

⁵¹ Por. B. Wieliński, *Monachium wita: Tu się uchodźcom pomaga, a nie na nich narzeka*, <http://wyborcza.pl/1,75399,18720561,niemcy-ziemia-obiecana.html> (dostęp 13.08.2016).

Równie negatywne opinie wobec uchodźców z Bliskiego Wschodu mają miejsce wśród Francuzów, którzy w ostatnim roku kilkakrotnie doświadczyli zamachów terrorystycznych dokonywanych przez radykalnych muzułmanów, często związanych z tzw. Państwem Islamskim. Ataki miały miejsce w Paryżu w listopadzie 2015 roku oraz Nicei w lipcu 2016 roku. We Francji od kilku lat obowiązuje zakaz noszenia tradycyjnych strojów muzułmańskich zakrywających twarz przez kobiety w miejscach publicznych. Zakaz ten ma dwojaki wymiar, po pierwsze podyktowany został względami bezpieczeństwa, natomiast drugim motywem jest utrzymanie laickiego charakteru republiki. Z badań francuskiego Instytutu do Walki z Islamofobią, kobiety stanowią 80% ofiar antymuzułmańskich aktów przemocy⁵². Po ostatnich atakach we Francji wprowadzono także zakaz noszenia muzułmańskich strojów kąpielowych, zwanych burkini, na plażach Cannes. Burmistrz miasta uznał, że burkini stanowi symbol islamskiego ekstremizmu, który powinien być zakazany w czasach, kiedy Francja jest celem ataków terrorystycznych⁵³.

Nieznajomość, niezrozumienie inności oraz przekonanie o braku możliwości dostosowania się muzułmanów do zwyczajów obowiązujących w środowisku łańskim, pozostaje głównym elementem islamofobii w społeczeństwie europejskim, a zarazem jest barierą uniemożliwiającą komunikację. Interesujące są wyniki badań przeprowadzonych wśród Polaków dotyczących sympatii oraz antypatii do narodów. Punktem wyjścia do postrzegania Arabów przez obywateli Rzeczypospolitej jest fakt wyznawanej religii. Dla Polaka Arab

⁵² Por. S. Daley, A. Rubin, *Francuskie Muzułmanki: zakaz noszenia chust to usprawiedliwienie dla dyskryminacji*, <http://feminoteka.pl/francuskie-muzulmanki-zakaz-noszenia-chust-to-usprawiedliwienie-dla-dyskryminacji/> (dostęp 14.08.2016).

⁵³ Por. *Francja wprowadza zakaz noszenia muzułmańskich strojów kąpielowych*, <https://www.wprost.pl/swiat/10019063/Francja-wprowadza-zakaz-noszenia-muzulmanskich-strojow-kapielowych-Powod-Wzglydy-bezpieczenstwa.html> (dostęp 14.08.2016).

jest muzułmaninem⁵⁴. Arabowie należą do nie lubianych grup etnicznych⁵⁵ w Polsce, podobnie jak Cyganie i Rosjanie, mimo że aż 88% ankietowanych nie zna osobiście żadnego muzułmanina. Jednocześnie aż 44% badanych deklaruje niechętny stosunek do wyznawców islamu, tym samym jest to najbardziej nie lubiana religia w Polsce. Natomiast interesujące są odpowiedzi na pytanie dotyczące konfliktu światów: islamu i Zachodu. 43% respondentów uważa, że możliwe jest znalezienie wspólnej, międzykulturowej płaszczyzny porozumienia, przeciwnego zdania jest 34% badanych. Konflikt między światami może mieć różne płaszczyzny, jako główne wymianiane są odmienne wartości wynikające z religii oraz kultury. Jednak ankietowani dostrzegają także czynniki zewnętrzne w sztucznym potęgowaniu konfliktu, u podstaw których znajdują się interesy gospodarcze, a także walka o dominację polityczną w regionie⁵⁶.

Konrad Pędzwiatr zwraca uwagę na jeszcze jeden wymiar islamofobii obecnej w Europie, a mianowicie na jej ścisłe połączenie z religią. Religiofobia, z którą mierzy się ludność Starego Kontynentu jest społeczną niechęcią do obecności *sacrum* w przestrzeni publicznej. Nie ma tu znaczenia rodzaj religii, bowiem owa niechęć dotyczy zarówno chrześcijaństwa, judaizmu, buddyzmu oraz islamu. Europa, zwłaszcza zachodnia, dąży do zepchnięcia kwestii religijnych na margines życia publicznego, podkreślając jej niezwykle prywatny i osobisty charakter. Z tego względu muzułmanie żyjący w Europie doświadczają szczególnej dyskryminacji. Po pierwsze są postrzegani jako wyznawcy religii obcej kulturowo i cywilizacyjnie, zagrażającej

⁵⁴ W trakcie gromadzenia materiałów do niniejszego artykułu, prowadziłam rozmowy z tzw. „polską ulicą”, a więc różnymi osobami, będącymi przedstawicielami rozmaitych profesji: taksówkarze, sprzedawcy, mechanicy, przedstawiciele handlowi, osoby pracujące w usługach – fryzjer, kosmetyczka i inni. Wszystkie osoby były zdziwione informacją, że ok. 25% Arabów to muzułmanie. Jeszcze większe zdziwienie wywoływała informacja o tym, że Arabowie są chrześcijanami.

⁵⁵ Z badań wynika, że dla Polaka Arabowie stanowią jeden naród.

⁵⁶ Por. CBOS, *Postawy wobec islamu i muzułmanów*, Warszawa 2015, s. 4-6.

tożsamości kulturowej Europy oraz są osobami odważnie, a przede wszystkim publicznie demonstrującymi swoją wiarę⁵⁷.

Wreszcie ostatni, ale bardzo interesujący aspekt islamofobii w Polsce. Niechęć do muzułmanów ujawnia się w różnych inicjatywach, które szybko zyskują popularność dzięki pomocy internetowych portali społecznościowych. W związku z napływem imigrantów do Europy, uruchomiony został pomysł zatytułowany „Kupując kebab, osiedlasz Araba!”⁵⁸. Marsz Niepodległości w 2015 roku zdominowały hasła antyimigranckie i antyislamskie, wśród których dominowało „Polska dla Polaków”, „Nie islamska, nie laicka, tylko Polska katolicka”, ale także „Wolimy kotleta od Mahometa”⁵⁹. Jednak po zakończeniu marszu, to właśnie restauracje kuchni bliskowschodniej były najbardziej oblegane, których właścicielami najczęściej są obywatele Turcji, Egiptu oraz Syrii, jak również inni przybysze z krajów arabskich⁶⁰. Wydarzenia te ukazują hipokryzję uczestników różnego rodzaju demonstracji, którzy wykrzykują hasła rasistowskie i dyskryminacyjne, by po chwili udać się do arabskiego baru na ulubioną potrawę. Jednocześnie doświadczenia te są wyraźnym przykładem bezkrytycznego przyjmowania informacji dostarczanych przez media.

4. Religiofobia

Islamofobia jest także ciekawym połączeniem trzech czynników: etniczności, którą jest pochodzenie arabskie, religii, a więc islamu oraz polityki często utożsamianej z terroryzmem i ekstremizmem.

⁵⁷ Por. K. Pędziwiatr, *Islamofobia jako nowy wymiar...*, dz. cyt., s. 136-137.

⁵⁸ Por. M. Gąsior, *Kupując kebab, osiedlasz araba. Nie rób tego! – 58% Polaków boi się imigrantów*, <http://natemat.pl/79679,kupujac-kebab-osiedlasz-araba-nie-rob-tego-58-proc-polakow-boi-sie-emigrantow> (dostęp 11.08.2016).

⁵⁹ Por. *Marsz Niepodległości: królowały antyimigranckie hasła, ale odbyło się bez poważnych incydentów*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1543373,Marsz-Niepodleglosci-krolowaly-antyimigranckie-hasla-ale-obylo-sie-bez-powaznych-incydentow> (dostęp 11.08.2016).

⁶⁰ Por. M. Langer, *Rekordowa sprzedaż kebabów podczas Marszu Niepodległości. Jednak nie wolą kotleta od Mahometa*, <http://natemat.pl/161657,rekordowe-wyniki-sprzedazy-kebabow-po-prawicowym-marszu-niepodleglosci> (dostęp 11.08.2016).

Integracja tych elementów sprawia, że islamofobia jest szczególnym zjawiskiem, bowiem nie ma innej religii na świecie, którą nieustannie łączy się z terroryzmem. Do takich wniosków doszło dwóch badaczy Malcolm Brown i Robert Miles⁶¹.

Dlatego też islamofobia bywa utożsamiana z religiofobią. Islam jako religia bardzo często jest symbolem strachu. Badania przeprowadzone w społeczeństwie polskim wskazują także na obawy wynikające z religijności muzułmanów. Ankietowani bowiem twierdzą, że konflikt między chrześcijaństwem a islamem dotyczy podstawowych wartości etyczno-moralnych oraz religii. Na uwagę zasługuje fakt, że ten aspekt ewentualnych napięć między obiema grupami dostrzegają osoby o poglądach lewicowych nieuczestniczące w praktykach religijnych. Badania te potwierdzają także powszechne przekonanie o trudnościach związanych z asymilacją muzułmanów do warunków obowiązujących w krajach europejskich, a także utrwalanie przekonania o nietolerancji islamu wobec innych wartości i zwyczajów oraz skłonności do zachowań terrorystycznych. Ponad połowa respondentów uważa także, że islam w sposób szczególny zachęca do stosowania przemocy skierowanej przeciwko niemuzułmanom⁶².

Lęk Europy przed islamem posiada również specyficzne fundamenty, którymi są wartości religijne. Islam jest systemem obejmującym różne dziedziny życia człowieka, które w innych systemach filozoficznych, religijnych i społecznych są od siebie niezależne oraz mogą funkcjonować autonomicznie. W islamie jest inaczej, gdyż jako system całościowy, dążył przez wieki, aby ogarnąć całego człowieka i zaspokoić jego wszelkie potrzeby. Dlatego islamu nie da się podzielić na religię, administrację świecką oraz życie społeczne. Wszystkie te dziedziny wzajemnie się przenikają oraz uzupełniają. Zadania jakie winien wypełniać człowiek, pociągają za sobą konsekwencje religijne, ale nie rzadko również cywilno-prawne.

⁶¹ Por. J. Jeliński, *Islamofobia – kontrowersje definicyjne*, <http://as-salam.pl/islamofobia-kontrowersje-definicyjne> (dostęp 14.08.2016).

⁶² Por. CBOS, *Postawy wobec islamu i muzułmanów*, Warszawa 2015, s. 4-7.

To sprawia, że islam jest złożonym systemem, nie tylko religijnym, ale także politycznym i społecznym. Inność powoduje trudności w określeniu wyraźnych granic między poszczególnymi elementami składowymi islamu, tworzącymi niemal nierozzerwalną całość. Każde ludzkie działanie musi być podporządkowane woli Bożej, a zatem owo działanie zawsze jest działaniem w sferze *sacrum*⁶³. Całość postępowania życia wierzących jest osadzona w Bogu i nim przeniknięta. Dlatego muzułmanin, którego celem jest osiągnięcie obiecane go raju – dżanny, szuka motywacji w Koranie.

Grupy muzułmanów, zwłaszcza o poglądach bardzo konserwatywnych, dążą do ochrony własnej tożsamości religijnej oraz indywidualizmu. Taka postawa powodowana jest często sprzeciwem wobec promowanych w Europie, wartości sprzecznych z zasadami Bożymi. W takich przypadkach alienacja jest wyrazem protestu wobec obowiązujących trendów. Kontestacja ta jest próbą obrony własnej tożsamości kulturowej, często nierozzerwalnie związanej z religią⁶⁴. Alienacja może być także sposobem ochrony swoich poglądów. Doświadczenie niezrozumienia we własnym kraju, konieczność zmiany miejsca zamieszkania, często połączone z emigracją, odcisnęło pewne piętno na osobie lub grupie. Zatem niechęć do zawiązywania znajomości międzyreligijnych, a nierzadko także międzynarodowych jest zrozumiała. Innym rodzajem alienacji grupowej jest poczucie odszczepienia, zasadzające się na świadomości rosnącej obcości i odmienności osobowościowej oraz kulturowej⁶⁵.

Ów brak zgody na szarganie wartości najważniejszych w życiu człowieka pobożnego, silnie związanego z tradycją religijną, coraz częściej przyjmuje wymiar bojowy, a nawet zbrojny. Zamachy samobójcze, a nierzadko także ataki terrorystyczne, zazwyczaj dokonywane

⁶³ Por. A. Piwko, *Sacrum w islamie*, w: *Encyklopedia Katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. 17, Lublin 2012, kol. 832.

⁶⁴ Por. F. Znaniecki, *Ludzie terażniejsi a cywilizacja przyszłości*, Warszawa 2001, s. 124-136.

⁶⁵ Por. M. Mead, *Culture Change and Character Structure*, w: *Identity and Anxiety. Survival of the Person in Mass Society*, red. M. R. Stein, A. J. Vidich, Glencoe 1960, s. 89-98.

przez wyznawców islamu⁶⁶, są usprawiedliwiane pragnieniem zaprowadzenia ładu moralnego w zepsutym świecie. Zatrącenie wyraźnego odniesienia do Boga oraz postępowanie niezgodne z jego poleceniami, powoduje uaktywnianie się w bardzo religijnym społeczeństwie osób, pretendujących do miana sumienia ludzkości. Osoby te, motywowane pragnieniem ukazania właściwej ścieżki postępowania, dokonują zamachów terrorystycznych, aby w drastyczny i szokujący sposób zwrócić uwagę na problemy upadku wszelkich wyższych wartości w świecie. Często u podstaw tego typu zachowań znajduje się silne przekonanie, że właśnie takiego czynu oczekuje Bóg. Bardzo często także to religia i reprezentowane przez nią wartości stają się elementem usprawiedliwiający siłowe rozwiązania aktualnych problemów ludzkości. Jednakże takie wykorzystanie religii jest błędem oraz próbą manipulacji zamiarami Bożymi. Żadna religia nie nawołuje do przemocy wobec drugiego człowieka. Religia bowiem jako relacja między Absolutem a człowiekiem, z racji na swój podmiot, nie może dążyć do niszczenia.

Podsumowanie

Islam, zwłaszcza w środowiskach zachodnich, jest utożsamiany z przemocą, a także postrzegany jako system społeczno-religijny promujący dążenie do siłowych rozwiązań rodzących się nieporozumień. Jednocześnie owe zarzuty rozszerzane są na wszystkich muzułmanów, co nie jest sprawiedliwym osądem aktualnej sytuacji. Brak autorytetu religijnego we wspólnocie muzułmańskiej jest powodem dowolnej interpretacji prawa Bożego. Z kolei taki liberalizm ułatwia dosłowne przyjmowanie zapisów Koranu. Nie ulega jednak wątpliwości, że seria dramatycznych wydarzeń, które miały miejsce we Francji, Niemczech oraz innych państwach Europy, a do których istotnie przyczynili się wyznawcy radykalnego islamu, spowodowała uzasadnione nasilenie obaw społeczeństw autochtonicznych. Strach oraz lęk przed ekstremistyczną wersją islamu wydaje się być uzasadniony, jednak

⁶⁶ Zazwyczaj, chociaż nie jest to regułą. Zdarzają się także ataki, których sprawcami są wyznawcy innych religii lub sekt.

nie może być powodem do prześladowań i dyskryminacji znacznej części muzułmanów, żyjących w Europie.

Streszczenie

Artykuł *Islamofobia – strach przed terroryzmem czy zagrożenie obcą religijnością?* jest próbą analizy zjawiska znanego jako islamofobia, które szczególnie ostatnio zostało znacznie zintensyfikowane. Niepowodzenie wojen na Bliskim Wschodzie, zwłaszcza w Iraku oraz zryw młodych Arabów określany jako Arabska Wiosna, doprowadził do upadku wieloletnich rządów reżimów politycznych w regionie, co przyczyniło się do pograżenia w chaosie administracyjnym wielu krajów. Ponadto wojna domowa w Syrii, przyczyniła się do powstania samozwańczego kalifatu, określonego mianem ISIS, działającym na terenie Iraku, Syrii oraz Libii. ISIS jest organizacją terrorystyczną, uważaną za jedną z najbardziej niebezpiecznych i nieprzewidywalnych grup bojowników walczących w imię islamu, która niedawno przyznała się do przeprowadzenia zamachów w Europie. Aktywne działania ISIS przyczyniły się do exodusu mieszkańców Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej do Europy, którego wzrost przypadł na lato 2015. Zwiększony napływ ludzi reprezentujących różne kultury, zwyczaje i religie, stał się powodem do niepokoju dla Europejczyków, pragnących zachować swoją tożsamość kulturową, a tym samym powróciła kwestia islamofobii.

Summary

The article *Islamophobia – fear of terrorism or threat of an alien religion?* it is an attempt to analyze the phenomenon known as Islamophobia, which has recently significantly intensified. The failure of the wars in the Middle East, especially in Iraq and a spurt of young Arabs referred to as the Arab Spring led to the collapse of many years of political regimes in the region, in addition to Syria, the consequence of which was sunk in the chaos of the administrative many countries. It was created as a self-styled caliphate – ISIS operating in Iraq, Syria and Libya. ISIS organization of a terrorist is considered one of the most dangerous and unpredictable militant groups fighting in the name of Islam, who recently carried out bombings in Europe. Activity ISIS contributed to the exodus of the inhabitants of the Middle East and North Africa to Europe, which growth fell for the summer of 2015. The increased influx of people representing different culture, customs and

religion, has become a cause of concern for Europeans to preserve their cultural identity and, therefore, again returned to the issue of Islamophobia.

Słowa kluczowe: Islam, muzułmanie, religia. terroryzm. Islamofobia

Key words: Islam, islamophobia, faith, terrorism, Muslim, refugees.

Biogram:

Aldona Maria Piwko, absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, doktor habilitowana nauk teologicznych, religioznawca i islamoznawca. Adiunkt Wydziału Teologicznego UKSW w Warszawie, współpracuje z Centrum Formacji Misyjnej, Collegium Bobolanum oraz Ośrodkiem Szkoleń Specjalistycznych Straży Granicznej w Lubaniu. Autorka książek *Między konserwatyzmem a liberalizmem. Muzułmańskie praktyki religijne w Polsce* oraz *Recepcja islamu w Polsce – synteza*, a także ponad 70 artykułów naukowych i popularnonaukowych dotyczących islamu oraz haseł encyklopedycznych. Specjalistka w zakresie islamu, kultury i sztuki muzułmańskiej, szczególnie regionu Bliskiego Wschodu i Maghrebu. Członkini: Komitetu ds. Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego Konferencji Episkopatu Polski, Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów, Komitetu Głównego Misyjnej Olimpiady Znajomości Afryki oraz Międzyinstytutowego Zespołu Badań nad Migracjami Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW. Współautorka programu kształcenia dla kierunku religioznawstwo na UKSW. Gościnne wykłady prowadziła w Polskiej Akademii Nauk. Ekspert Third Workshop of a Pilot Project No 5. w ramach Prague Process Targeted Initiative organizowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Konsultantka naukowa National Geographic Channel.

Bibliografia:

- Arlak S., *Niemcy: Zamach w Bawarii. ISIS wzięło odpowiedzialność za atak w pociągu pod Würzburgiem*, <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/a/niemcy-zamach-w-bawarii-isis-wzielo-odpowiedzialnosc-za-atak-w-pociagu-pod-wurzburgiem-zdjecia,10421536/> (dostęp 13.08.2016).
- CBOS, *Postawy wobec islamu i muzułmanów*, Warszawa 2015.
- Chustecka M., *Islamofobia*, <http://rownosc.info/dictionary/islamofobia/> (dostęp 8.08.2016).

- Czuj J., *Wstęp*, w: Św. Jan Damasceński, *Wykład wiary prawdziwej*, Warszawa 1969, s. 5-6.
- Daley S., Rubin A., *Francuskie Muzułmanki: zakaz noszenia chust to usprawiedliwienie dla dyskryminacji*, <http://feminoteka.pl/francuskie-muzulmanki-zakaz-noszenia-chust-to-usprawiedliwienie-dla-dyskryminacji/> (dostęp 14.08.2016).
- Dante Alighieri, *Boska komedia*, Warszawa 2007.
- Dinet É., Ibrahim S., *L'Orient vu de l'Occident: Essai Critique*, Paryż 1925.
- Dinet É., Ibrahim S., *The life of Mohammad the prophet of Allah*, Paryż 1918.
- Esposito J. L., *Unholy war. Terror in the name of Islam*, Oxford-New York 2002.
- Francja wprowadza zakaz noszenia muzułmańskich strojów kąpielowych*, <https://www.wprost.pl/swiat/10019063/Francja-wprowadza-zakaz-noszenia-muzulmanskich-strojow-kapielowych-Powod-Wzgledy-bezpieczenstwa.html> (dostęp 14.08.2016).
- Gąsior M., *Kupując kebaba, osiedlasz araba. Nie rób tego! – 58% Polaków boi się imigrantów*, <http://natemat.pl/79679,kupujac-kebaba-osiedlasz-arabanie-rob-tego-58-proc-polakow-boi-sie-emigrantow> (dostęp 11.08.2016).
- Gorgun H., *The orientalist view of prophet Muhammad*, <http://www.lastprophet.info/en/orientalists-on-prophet-muhammad/the-orientalist-view-of-prophet-muhammad.html> (dostęp 27.04.2010).
- Islamophobia and its consequences on Young People. European Youth Centre Budapest 1-6 June 2004. Seminar report* Ingrid Ramberg, 2004.
- Islamofobia pod lupą. Metodologia*, <http://islamofobia.info.pl/metodologia/> (dostęp 10.08.2016).
- Jeliński J., *Islamofobia – kontrowersje definicyjne*, <http://as-salam.pl/islamofobia-kontrowersje-definicyjne> (dostęp 14.08.2016).
- Kerr D., *The prophet Muhammad in christian theological prespective*, "Encounter" 1984, nr 106, s. 1-14.
- Khan G., *Mahomet – Prorok*, Warszawa 2002.
- Kryzys i co dalej?*, „Biuletyn Migracyjny” 2015, nr 53, s. 4.
- Lamartine A. de, *Historie de Turquie*, Paryż 1854.
- Langer M., *Rekordowa sprzedaż kebabów podczas Marszu Niepodległości. Jednak nie wolą kotleta od Mahometa*, <http://natemat.pl/161657,rekordowe-wyniki-sprzedazy-kebabow-po-prawicowym-marszu-niepodleglosci> (dostęp 11.08.2016).
- Latini B., *Il libro del tesoro*, 1268.
- Lullo R., *Libre del gentil e los tres savis*, 1267.

- Marek A., *Podstawowe informacje o islamie*, Warszawa 2007.
- Marsz Niepodległości: królowały antyimigranckie hasła, ale odbyło się bez poważnych incydentów, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1543373,Marsz-Niepodleglosci-krolowaly-antyimigranckie-hasla-ale-obylo-sie-bez-powaznych-incydentow> (dostęp 11.08.2016).
- Mead M., *Culture Change and Character Structure*, w: *Identity and Anxiety. Survival of the Person in Mass Society*, red. M. R. Stein, A. J. Vidich, Glencoe 1960, s. 89-98.
- Niemcy. Atak na kobiety, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiate,2/niemieckie-media-ataki-imigrantow-na-kobiety-w-kolonii-i-hamburgu,608198.html> (dostęp 13.08.2016).
- Pędziwiatr K., *Islamofobia jako nowy wymiar lęków i obaw Polaków*, w: *Narody i stereotypy 25 lat później. Nowe granice, nowe horyzonty*, red. R. Kusek, J. Purchla, J. Sanetra-Szeliga, Kraków 2015, s. 130-148.
- Pieśń o Rolandzie*, red. J. Bedier, Łódź 2010.
- Piwko A., *Islam religia pokoju. Terrorystyczne metody obrony wiary*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 2016, nr 1(30), s. 252-272.
- Piwko A., *Sacrum w islamie*, w: *Encyklopedia Katolicka*, red. E. Gigilewicz, t. 17, Lublin 2012, kol. 832.
- Prokop J., *Od klasycyzmu do postmodernizmu*, w: *Historia literatury francuskiej*, red. K. Dybel, B. Marczuk, Warszawa 2005, s. 267.
- „Skończymy jak Rzym, przyjdą barbarzyńcy, przyjdą muzułmanie”, <http://wiadomosci.onet.pl/kraj/skonczymy-jak-rzym-przyjda-barbarzynczy-przyjda-musulmanie/d05yt> (dostęp 11.08.2016).
- Status of Global Christianity 2015, in the Context of 1900-2050*, „International Bulletin of Missionary Research” 2015, t. 31, nr 1, s. 29.
- Symonowicz M., *Islamofobia*, w: *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, red. M. Branka, D. Cieślukowska, Kraków 2010, s. 155-161.
- Syryjski uchodźca zabił maczetą ciężarną Polkę w Niemczech, <https://www.wprost.pl/swiat/10016411/Syryjczyk-zabil-kobiete-maczeta-inne-osoby-ranil-Kolejny-tragiczny-atak-w-Niemczech.html> (dostęp 13.08.2016).
- Szarota P., *Brytyjska droga do wielokulturowości*, w: *Tolerancja i wielokulturowość – wyzwania XXI wieku*, red. A. Borowiak, P. Szarota, Warszawa 2005, s. 80-91.
- Szewczyk P., *Polscy Tatarzy: walczyliśmy u boku Sobieskiego. Dziś w Polsce niszczą nam meczety*, <http://www.newsweek.pl/polska/meczeta-kruszyniany-tatarzy-w-polsce-dewastacja-newsweek-pl-,artykuly,342630,1.html> (dostęp 8.08.2016).

- The Runnymede Trust, *Islamophobia: a challenge for us all*, 1997.
- Wieliński B., *Monachium wita: Tu się uchodźcom pomaga, a nie na nich narzeka*, <http://wyborcza.pl/1,75399,18720561,niemcy-ziemia-obiecana.html> (dostęp 13.08.2016).
- Wojciechowska A., *Antemurale christianitatis – Przedmurze chrześcijaństwa*, http://www.wilanow-palac.pl/antemurale_christianitatis_przedmurze_chrzescijanstwa.html (dostęp 11.08.2016).
- Wolter, *Fanatyzm, czyli Mahomet*, Warszawa 1928.
- Voragine J. de, *Złota legenda*, 1280.
- Zamachowiec z Ansbach był na czacie online tuż przed eksplozją*, <https://www.wprost.pl/swiat/10016787/Zamachowiec-z-Ansbach-był-na-czacie-online-tuz-przed-eksplozja.html> (dostęp 14.08.2016).
- Zatrzymano pociąg, bo pasażerkę przestraszył modlący się muzułmanin*, <http://wiadomosci.onet.pl/warszawa/zatrzymano-pociag-bo-pasazerke-przestraszył-modlacy-sie-musulmanin/0nv5r> (dostęp 10.08.2016).
- Znaniński F., *Ludzie terazniejsi a cywilizacja przyszłości*, Warszawa 2001.